

LIKOVNO DIDAKTIČNE RAZSEŽNOSTI SLIKANICE PRI POUKU LIKOVNE UMETNOSTI / doc. dr. Janja Batič,

Univerza v Mariboru, Pedagoška fakulteta

Članek obravnava vlogo in pomen vključevanja slikanice v pouk likovne umetnosti. Kakovostna slikanica je namreč neločljiva celota besedilnega in likovnega dela ter zahteva posebno, interdisciplinarno obravnavo. Ilustracije v slikanici živijo v mediju, za katerega so bile ustvarjene. Natisnjene v knjigi niso le reprodukcija originalnega dela, ampak dobijo pomen šele v celotni kompoziciji slike in besedila. Pri pouku likovne umetnosti lahko 'branje' ilustracij povežemo z vrednotenjem likovnega dela umetnika. Osredotočimo se lahko na določen likovno-teoretični problem ali likovno tehniko. Z učenci lahko raziskujemo, kako ilustrator z likovnimi sredstvi spreminja pomen besedila ipd. Likovna obravnava slikanice učencem omogoča poglobljen stik z likovnimi deli ilustratorjev, spoznavanje likovnih pojmov ter iskanje globljih povezav med verbalnim in vizualnim kodom sporočanja. Vse to pa pripomore k razvijanju (likovne) apreciacije ter vizualne in multimodalne pismenosti.

Uvod

V likovno pedagoški praksi se literarna dela običajno pojavljajo kot izhodišča za likovno izražanje učencev. Besedilo, ki so ga učenci spoznali pri pouku slovenščine, lahko služi kot likovni motiv. Učitelji pogosto sami ali skupaj z učenci izberejo izsek iz besedila, ki ga učenci nato ilustrirajo. Pri tem seveda ne gre za (ali pa vsaj naj ne bi šlo) direkten prenos iz enega v drugo predmetno področje, ampak za problemsko zastavljeno likovno nalogo. V praksi velja prepričanje, da učencu naj ne bi prikazovali besedil z ilustracijami (npr. slikanice ali ilustrirane knjige), saj obstaja velika verjetnost, da bo v svojem izdelku poustvaril že videne podobe, končni izdelek ne bo učenčevo izvirno likovno delo, temveč kopija ilustracije. Zaradi te verjetnosti učitelji v pouk likovne umetnosti ne vključujejo kakovostnih slikanic, ki so na šoli v veliki meri dosegljive in vredne obravnave. Postavi se vprašanje, zakaj sploh v pouk likovne umetnosti vključiti kakovostno slikanico in kakšne so možnosti za to.

Pomembnost raziskovanja možnosti vključevanja slikanic v pouk likovne umetnosti izhaja iz ugotovitve, da je kakovostna slikanica pogosto prvi stik otroka z likovno umetnostjo. V osnovni šoli naj bi učenci spoznavali likovne pojme ob likovnih delih umetnikov, zato učitelji v pouk vključujejo reprodukcije likovnih del. Slikanice, ki jih učitelji (sploh v nižjih razredih) pogosto vključujejo v pouk slovenščine, pri pouku likovne umetnosti ostanejo prezrte oziroma neizkoriščene. S sintezo teoretičnih

spoznanj o slikanici želimo v članku opredeliti lastnosti kakovostne slikanice in spoznanja nadgraditi s primeri različnih možnosti implementacije slikanice v pouk likovne umetnosti. Cilj teoretičnega pregleda je na primerih konkretnih slikanic raziskati možnost za vključevanje kakovostnih slikanic v pouk likovne umetnosti.

Oprelitev kakovostne slikanice

V slikanici besedilni in likovni del sestavljata celoto. Bistvena sestavina slikanice je interakcija (prim. Nikolajeva 2003) med literarnim in likovnim kodom, ki je lahko različno intenzivna. Nodelman (1996, str. 240) govori o treh zgodbah v slikanici, saj »/.../ eno pripovedujejo besede, drugo prikazujejo slike, tretja pa je rezultat kombinacije prvih dveh.« Odnos med besedilom in sliko (torej ilustracijo) je sinergijski, saj je interpretacija prebranega besedila in slik odvisna od zaznane interakcije med obema deloma, torej od bralčevega razumevanja tretje zgodbe (prim. Sipe, 1998). Slikanica je, kot pravi Serafini (2010), »multimodalno besedilo«, zato zahteva od bralca večkratno branje. Besedilo običajno beremo linearno, pri slikah pa se ustavljamo. Razbiranje pomena v slikah od bralca zahteva vračanje k predhodnim ilustracijam, torej premikanje naprej in nazaj po straneh (prim. Sipe 1998). Ilustracije v slikanicah »niso podaljšek besedila, ki samo utrjuje besedni pomen, ampak so pomembne za ustvarjanje pomena« (Galda in Short 1993, str. 506).

Branje slikanice se začne že na naslovnici. Slikanice imajo običajno

ilustrirane naslovnice, pogosto tudi vezne liste in notranjo naslovnico. Omenjene sestavine tvorijo parabesedilo (prim. Nikolajeva in Scott, 2012, Sipe in McGuire, 2006), ki pomembno vpliva na celostno podobo slikanice, ne le z oblikovnega, ampak tudi z vsebinskega vidika. Branje slikanice se nadaljuje na veznih listih, če so le-ti ilustrirani. Pri veznih listih obstaja več možnosti, ki sta jih Sipe in McGuire (2006, 292) razdelila v štiri skupine: neilustrirani (identični spredaj in zadaj), neilustrirani (različen spredaj in zadaj), ilustrirani (identičen spredaj in zadaj) in ilustrirani (različen spredaj in zadaj). Sledi notranja naslovnica, ki je pogosto ilustrirana, pri čemer se lahko ponovi prizor iz katere od notranjih ilustracij ali pa nov motiv. Sledijo ilustracije, ki so različno velike (dvostranske, enostranske ali manjše), in besedilo. Besedilo je lahko postavljeno na neilustriran del strani ter pod, nad ali ob ilustracijo. Besedilo je lahko postavljeno na barvno enovit del ilustracije in/ali omejeno z okvirjem (npr. France Prešeren in Jelka Reichman, Povodni mož, 1985). V sodobnem času nastajajo slikanice, kjer je meja med besedilom in sliko mnogo manj očitna in obe temeljni sestavini slikanice tudi z oblikovnega vidika tvorita celoto. Še posebej je ta enovitost opazna v nekaterih avtorskih slikanicah (npr. Lila Prap, Žuželčji zakaji, 2011).

Ilustracije v slikanicah se ločijo glede na uporabo različnih likovnih tehnik in materialov, likovnih govoril ilustratorjev in tudi po kakovosti. Za obravnavo pri pouku likovne umetnosti (in tudi

pri drugih predmetih) so primerne le slikanice s kakovostnimi ilustracijami. Zupančič (2012) kriterije razdeli na likovne (npr. anatomsko pravilna risba, enovito upodobljen prostor) in vsebinske (npr. upodobitev skladna z namenom, vsebinska ustreznost).

Kakovostne ilustracije so le eden izmed pogojev za kakovostno slikanico. Eden izmed osrednjih kriterijev je tudi jezikovni. Haramija opozarja (Haramija in Batič, 2013, str. 42): »Na jezikovni ravni se namreč besedila, izdana v slikanicah, razlikujejo od besedil, ki niso ilustrirana ali pa so izdana v ilustriranih knjigah: dobra slikanica namreč ne pove vsega skozi besedilo, saj potem ne bi potrebovali ilustracij.« Posebej pa še dodaja (prav tam): »V tem dejstvu gre iskati vzrok za slabe slikanice, ker jemljejo ustvarjalci besedilo in ilustracijo kot samostojni celoti, o povezovanju (interakciji) in oblikovnem vidiku slikanice pa niti ne razmišljajo.«

Kakovostna slikanica je torej rezultat kakovostnega slikaniškega besedila, ilustracij in parabesedila, ki se združujejo v celoto na vsebinski ravni (interakcija besedila in ilustracije) in oblikovni ravni (oblikovanje celote, postavitve besedila in slik, tipografija itd.).

Slikanica pri pouku likovne umetnosti

Ko pomislimo na slikanico, najprej pomislimo na pouk slovenščine. V Učnem načrtu za slovenščino (2011, str. 15) med operativnimi cilji prvega triletja pri področju književnosti piše, da učenci »poskušajo ‚brati‘ zgodbo ob znani slikanici, ‚berejo‘ ilustracije in posamezne dele besedila in pesmi.« Ob branju Učnega načrta za slovenščino (2011, str. 16) lahko tudi opazimo poseganje na področje likovnega izražanja, npr. učenci »narišejo svojo čutnodomišljijško predstavo književne osebe, čutnodomišljijško predstavo književne osebe izrazijo s kombinacijo risbe in zapisa, s kombinacijo risbe in zapisa (npr. strip) postopoma izražajo motivacijo za ravnanje književnih oseb.« Učenci pri pouku slovenščine (prav tam, str. 17), »izražajo predstavo književnega prostora v obravnavanem

književnem besedilu (risba/zapis) in svojo predstavo primerjajo s predstavami sošolcev« »obnavljajo zgodbo tako, da dogajanje prikazujejo z uporabo sličic/niza sličic oziroma s kombinacijo sličic in zapisa.« Beremo lahko tudi, da učenci (prav tam, 19) »narišejo književno osebo iz lastnega besedila.« To je le nekaj primerov iz Učnega načrta za slovenščino, kjer je likovna dejavnost sredstvo za doseganje ciljev pri pouku slovenščine. Pri pouku likovne umetnosti se literarna dela pojavijo kot vir za likovni motiv, pri čemer mora biti likovna naloga problematsko zasnovana. Učni načrt za likovno umetnost (2011, str. 26) posebej poudarja: »Medpredmetno povezovanje, kot le povzemanje motiva iz vsebin, spoznanih pri drugem predmetnem področju in obravnava tega motiva v izbrani likovni tehniki z likovnega vidika, ni sprejemljivo.« Ugotovimo lahko, da med obema predmetnima področjema, predvsem v prvem triletju, obstajajo cilji, ki se dopolnjujejo. Nekatere od njih pa bi lahko dosegli tudi z medpredmetnim povezovanjem.

»Branje« ilustracij

Učni načrt za slovenščino učence usmerja v ‚branje‘ ilustracij (prim. Učni načrt za slovenščino, str. 15). Učni načrt za likovno umetnost pa posebno pozornost nameni »spoznavanju in vrednotenju likovnih del umetnikov« (Učni načrt za likovno umetnost, 22). Kakovostna slikanica je zato lahko prvi stik učenca z literarno in likovno umetnostjo. ‚Branje‘ ilustracij lahko pri likovni umetnosti nadgradimo v vrednotenje likovnega dela umetnika, pri čemer izpostavimo določen likovno teoretični problem ali likovno tehniko. Pri predmetu likovne umetnosti so slikanice »bogat učni pripomoček za spodbujanje razumevanja likovnih elementov in umetnostne zgodovine pri učencih« (Neal, 1991 in Sharp, 1984, v Richardson in Miller 1997, str. 7). Vrlič (2001, str. 128) med pripomočki, ki jih lahko uporabimo za kakovostno likovno vrednotenje na predšolski stopnji navaja »kakovostne ilustracije v slikanicah in revijah za otroke«. Slikanice in ilustracije v slikanicah lahko smiselno uporabimo tudi pri starejših učencih.

Posebej zanimive za obravnavo so slikanice, kjer različni ilustratorji ilustrirajo identično ali skoraj identično besedilo (npr. Svetlana Makarovič, Pekarna Mišmaš, z ilustracijami Lucije Marije Stupice iz 1974, Gorazda Vahna iz 1997 in Kostje Gatnika iz 2011). Sipe (2008, str. 144) pravi, da je »eden najboljših načinov razvijanja otrokovih vizualnih interpretativnih sposobnosti branje različic iste zgodbe z različnimi ilustracijami«. Drugi način razvijanja otrokovih interpretativnih sposobnosti, je (Sipe 2008, str. 145) »branje slikanic, ki jih je ilustriral isti umetnik, po možnosti tak z značilnim in doslednim slogom«. Dober primer za to je ilustrator Silvan Omerzu (Pesmarica prvih besed Milana Dekleve iz 2009 in Cicibanija Ferija Lainščka iz 2012).

»Branje« ilustracij v slikanicah lahko pri pouku likovne umetnosti pomeni tudi spoznavanje posebnosti likovnega oblikovanja (likovnih elementov, likovne kompozicije, izraznih možnosti likovne tehnike ipd.). Ilustracije v slikanici živijo v mediju, za katerega so bile ustvarjene. Natisnjene v knjigi niso le reprodukcija originalnega dela, ampak dobijo pomen šele v celotni kompoziciji slike in besedila. Na razstavah ilustracij kljub temu vidimo razstavljenega likovna dela, s praznim prostorom, kamor je v knjigi vstavljeno besedilo. Če je to pri klasično zasnovanih slikanicah (npr. kjer sta besedilo in slika oblikovno ločeni celoti) še smiselno, je to pri sodobnih slikanicah s postmodernimi elementi težje razumljivo (npr. besedilo ima hkrati značaj slike ali pa pomen lahko razberemo zgolj ob sočasnem branju besedila in slike). V sodobnem času je razpon uporabljenih likovnih tehnik in materialov pri ustvarjanju ilustracij zelo velik, saj tehnologija omogoča, da »tisk zabeleži tehniko uporabljeno na originalu in nekatere učinke izbranega materiala« (Doonan 1993, str. 12). Nekateri ilustratorji razvijajo svojo prepoznavno likovno govorico (tudi z dosledno uporabo iste likovne tehnike), nekateri pa svojo govorico in tehniko prilagajajo besedilu, ki ga ilustrirajo. V prvo skupino sodijo slikanice

Lile Prap (npr. 1001 pravljica, 2005, Moj očka, 2007), ki svoje ilustracije oblikuje s tehniko slikanja s pasteli na črno podlago. Oblike so med seboj razmejene s črnim robom, torej neposlikanim delom lista, ki dela, kot pravi Zupančič (2011, str. 87) »ilustracije jasne, nazorne in enostavno berljive«. Prepoznavno likovno govorico ima tudi Zvonko Čoh, svoje ilustracije najpogosteje slika s tempera barvami (npr. Anja Štefan, Štiri črne mravljice, 2007, Miklavž Komelj, Kako sta se gospod in gospa pomirila, 2009). V to skupino sodijo tudi slikarice z ilustracijami Ane Razpotnik Donati (npr. Vesna Radovanovič, Rožnati avtobus, 2007 ali Ida Mlakar, Ciper coper medenjaki, 2008), ki v svojih delih prepleta bogate barvne ploskve in risbo. Pogosto pa vključuje tudi intraikonično besedilo, torej zapise v ilustraciji (prim. Batič in Haramija, 2012). Prepoznavno likovno govorico, ki je tesno vezana na izbrano likovno tehniko, opazimo tudi pri ilustratorju Petru Škerlu. Njegove ilustracije zaznamujejo slikarsko bogate barvne ploskve, spreminjanje zornih kotov in dinamika (npr. Cvetka Sokolov, Ponoči nikoli ne veš, 2006 in Peter Svetina, Klobuk gospoda Konstantina, 2007). V drugo skupino lahko uvrstimo ilustratorje z večjim razponom likovnih govoric. Damijan Stepančič v svojih delih raziskuje izrazne možnosti tehnik v tesni navezavi na ilustrirano besedilo (npr. Andrej Rozman Roza, Mihec gre prvič okoli sveta, 2006, Peter Svetina, Čudežni prstan, 2011, France Prešeren, Zdravljica, 2013). Prav tak pristop opazimo v delih Alenke Sottler, ki ustvarja podobe z močnim šrafiranjem (npr. Jacob in Wilhelm Grimm, Pepelka, 2006) ali pa s popolnoma izčiščenimi silhuetami (npr. Lela B. Njatin, Zakaj je babica jezna, 2011).

Ilustracije v slikanici lahko torej pri pouku likovne umetnosti opazujemo tudi z vidika likovnih elementov in kompozicije. V ilustracijah lahko opazujemo različne vrste linij (črt) in črtnih ploskev. Ilustratorji črto pogosto uporabijo za prikazovanje gibanja. Damijan Stepančič v slikanici Petra Svetine, Čudežni prstan (2011), črto s svinčnikom uporabi za prikaz poti

padajočega prstana. Ana Razpotnik Donati v svojih ilustracijah pogosto uporabi črtkano črto, da pokaže smer gibanja (npr. v slikanicah Vesne Radovanovič, Rožnati avtobus, 2007 in Dedkovo kolo, 2008). V slikanicah se pogosto pojavljajo nizi črt oz. t. i. motion lines, ki poudarjajo akcijo oz. hitro, sunkovito gibanje. Zvonko Čoh pot marele, ki udari psa, prikaže z nizom zavrtih linij, zaradi katerih lahko »vidimo« gibanje marele tik pred upodobljenim dejanjem (Andrej Rozman Roza, Marela, 2005). V sodobnih slikanicah se črta narisana s svinčnikom pogosto pojavlja v kombinaciji z barvnimi ploskvami. Damijan Stepančič v slikanici Toneta Pavčka Juri Muri v Afriki: O fantu, ki se ni hotel umivati (2012) črto ali nize črt s svinčnikom uporabi v kombinaciji z enovitimi barvnimi ploskvami. S svinčnikom upodobi sence, teksturo ipd. Naslednji pomemben likovni element v slikanicah je barva. Barve imajo veliko izrazno in simbolno moč. Skladno s cilji učnega načrta za likovno umetnost lahko učenci v slikanicah opazujejo uporabo barv in barvne odnose (svetle in temne barve, pestre in nepestre barve, barvne kontraste itd.). V slikanici avtorice Lele. B. Njatin, Zakaj je babica jezna (2011) je Alenka Sottler v ilustracijah uporabila najmočnejši svetlo-temni kontrast, saj je uporabila pretežno črno in belo barvo (kot akcent se pojavi tudi rjava). Alenka Sottler o slikanici pove: »V medvedji družini se vse zaplete, ko babica Meda, ki čuva medvedja vnuka, zboli za demenco. Zgodba prikaže potek bolezni in čustva med člani medvedje družine, ki je na las podobna človeški. S črno-belimi ilustracijami v tehniki silhuet pa sem medvede, namesto v gozd naselila v urbani prostor. Tam kolesarijo, se vozijo v avtomobilih v vrtec ali službo, brloge pa imajo v stolpnih in blokkih. S silhuetami sem hkrati odrazila babičino spremenjeno dožemanje sveta in spomine na njeno mladost.« (<http://www.sottler.si/Why-Granny-Is-Angry-Zakaj-je-babica-jezna>)

Opazovanje in vrednotenje ilustracij v slikanicah omogoča učencem, da se seznanijo s pomembnim vidikom opazovanja likovnih del, in sicer z

raziskovanjem odnosa med formo, temo in kontekstom (prim. Sandell, 2006 in 2012). Pri opazovanju ilustracij se namreč ob pogovoru o formi (torej likovnih elementih, kompoziciji, likovni tehniki) ne moremo izogniti temi (ideja, vsebina) in kontekstu (kdo je delo ustvaril, kdaj in s kakšnim namenom). Na splošno velja, kot pravi Shulman Herz (2010, str. 8), »umetniki pogosto sporočajo svetu svoje osebne reakcije«. Pravi tudi (prav tam), da lahko teme, s katerimi se umetniki ukvarjajo »vzbudijo v gledalcu grozo, sočustvovanje, odpor, hrepenenje, skrb ali kakšen drug odziv«. V slikanici je tema besedila tesno povezana s temo ilustracij. Kontekst kot npr. čas nastanka in namen nastanka je primerno raziskovati v slikanicah z istim besedilom, a različnimi ilustratorji. V slikanicah Toneta Pavčka, Juri Muri v Afriki: O fantu, ki se ni hotel umivati, ilustratorke Melite Volkove iz leta 1958, Marjance Jemec Božič iz leta 1988 in Damijana Stepančiča iz leta 2012 lahko opazujemo tri različne likovne govorice ilustratorjev in raziskujemo, kaj pomeni čas nastanka likovnega dela. Čas, v katerem so ilustracije nastale, namreč pomembno vpliva na temo in formo. Sodobni čas ilustratorjem omogoča poseganje po najrazličnejših likovnih tehnikah in kombiniranju le-teh, saj so možnosti tiskanja povsem drugačne kot v preteklosti. Čas nastanka pomembno vpliva na upodabljanje prostora v ilustracijah. V preteklosti prevladujoči srednji plan v ilustracijah je v sodobnem času zamenjalo dinamično spreminjanje fokusa. Prav tako je prisotno bolj intenzivno spreminjanje zornih kotov. Dinamično spreminjanje fokusa in zornih kotov je v veliki meri posledica filmske in video produkcije. Čas vpliva tudi na to, kako ilustrator upodablja interier (kako upodobi kopalnico Melita Volkova leta 1958 in kako Damijan Stepančič leta 2012). Ilustrator lahko seveda zavestno z upodabljanjem interiera, oblačil itd. pustvarja določeno zgodovinsko obdobje. Vendar v navedenem primeru ilustratorja postavljata dogajanje v sodoben čas.

»Branje« ilustracij pri likovni umetnosti je lahko v funkciji spoznavanja ali

utrjevanja likovno teoretičnih pojmov. Dober primer za to je slikanica Lea Lionnija, Mali modri in mali rumeni, ki je izšla leta 1959, leta 2015 pa je izšla v slovenskem prevodu. Avtor zgodbo pripoveduje s povsem nefigurativnimi oblikami. Glavna lika sta mali modri in mali rumeni. Upodobljena sta kot dve iz modrega in rumenega papirja iztrgani okrogli obliki. Mali modri in mali rumeni sta prijatelja, ki vse počneta skupaj. Ko nekega dne po dolgem iskanju mali modri najde malega rumenega, se srečna objameta. Objem je upodobljen tako, da se obliki delno prekrijeta. Njun presek pa je zelen. Nato postaneta zelena oblika. Po razpletu zgodbe sta na koncu slikanice znova prikazana kot modra in rumena oblika, ki se delno prekrivata. Pri mlajših učencih lahko slikanico uporabimo za vzbujanje radovednosti in interesa pri ugibanju, zakaj sta mali modri in mali rumeni postala zelena. Za starejše učence je slikanica zanimiva z vidika barve, razporejanja oblik, likovnih spremenljivk, kompozicije ipd.

Zanimive za obravnavo pri pouku likovne umetnosti so slikanice, v katerih so reproducirana likovna dela umetnikov (npr. slikanica Frana Milčinskega, v Butalah sejejo sol iz leta 2013, v katero je ilustratorka Ana Razpotnik Donati na dveh mestih pomenljivo vstavila reprodukcijo Groharjevega Sejalca). S tovrstnimi slikanicami lahko otrokom omogočimo spoznavanje (Sipe 2001, 198) »posameznih umetnikov iz preteklih obdobij, določenih umetniških slogov ali likovnih šol«. Serafini (2015) pri raziskovanju likovne umetnosti v slikanicah identificira tri načine vključevanja, in sicer govori o reprodukciji (v slikanici reproducirano likovno delo umetnika), transfiguraciji (ilustrator likovno delo umetnika preoblikuje, tako da ustreza kontekstu in namenu zgodbe) in stilizaciji (ilustrator posnema določen slog ali umetniško smer).

Likovno izražanje ob slikanicah

Duh in Zupančič (2013) sta razvila metodo estetskega transferja, s katero naj bi v likovnopedagoški praksi dosegli prenos estetskega sporočila, ki je vsebovano v likovnem delu, na

učence. Avtorja navajata tri stopnje, ki jih vsebuje ta metoda, in sicer govorita o percepciji, recepciji in reakciji (prav tam). Branje slikanic, ki zajema branje besedila, ogledovanje ilustracij in pogovor o ilustracijah lahko umestimo v prvi dve stopnji. Duh in Zupančič (2013, str. 75) pravita, da je percepcija »usmerjena k temu, da otrok oz. učenec dobi čim bolj jasno percepcijo umetniškega dela«, recepcija pa »je usmerjena k temu, da se rezultati percepcije izrazijo z besedami ter s tem postanejo ozaveščeni in ponotranjeni.« Zadnja stopnja metode estetskega transferja je reakcija, ki jo avtorja (prav tam, str. 76) opišeta kot »individualni produktivni odziv na umetniško delo«. Vprašanje, ki si ga moramo zastaviti, je, kako oblikovati takšno likovno nalogo, ki bo učencem omogočila reakcijo na umetniško delo (v našem primeru na slikanico) in bo hkrati skladna z načeli in načini sodobnega likovnopedagoškega dela.

Slikanico lahko pri načrtovanju likovne naloge uporabimo na različne načine, npr. kot: izhodišče za izbiro likovnega motiva, izhodišče za izbiro likovne tehnike, izhodišče za izbiro likovnega problema, spodbudo za oblikovanje lastne slikanice itd.

Kadar je literarno besedilo izhodišče za izbiro likovnega motiva, učenci običajno ilustrirajo določen dogodek ali lik iz besedila. Pri slikanici to ni smiselno, saj lahko vodi v posnemanje vidnega. Likovno izražanje po slikanici je lahko ustvarjalno, kadar videne podobe spodbudijo in ne zavirajo iskanja novih likovnih rešitev. Učenci lahko v svojem likovnem delu raziskujejo možnosti spreminjanja literarnih likov, upodobljenega prostora, dogajanja itd. Npr. v slikanici Cesarjeva nova oblačila, Hansa Christiana Andersena z ilustracijami Suzi Bricelj (2003) lahko na več mestih opazujemo prazne statve. Tkalca (sleparja) ponosno razkazujeta blago in ga opisujeta z besedami ‚res lep vzorec‘, ‚čudovite barve‘, ‚čudovit vzorec‘. Učenci lahko pri likovnem izražanju raziskujejo, kakšno bi to blago lahko bilo, če bi sploh obstajalo, saj vemo, da sta bila

tkalca goljufa, ki sta pobrala denar za svilo in zlato, statve pa so ostale prazne. S primerno tehniko (npr. slikanje z oljnimi pasteli) lahko na smiselno izbrano podlago (npr. podolgovat temen papir) ob upoštevanju podanega likovno teoretičnega problema (npr. barvni odnosi, kontrast, harmonija ...) naslikajo vzorec za blago.

Ilustratorji pogosto posegajo po kombiniranju različnih likovnih tehnik, v ilustracijo pa vključujejo tudi fotografije. Pogosto strani iz časopisa upodobijo kar z reproduciranjem izseka iz časopisa. Slikanica kot npr. Čas je velika smetanova torta Mihe Mazzinija z ilustracijami Mojce Osojnik (1999) je lahko dobro izhodišče za raziskovanje izraznih možnosti kombiniranja različnih likovnih tehnik (in oblikovnih postopkov) v celoto.

Slikanica lahko spodbudi učence k ustvarjanju s svojo posebno obliko. Ena najpreprostejših oblik slikanice je leporelo oz. zgibanka. Učencem lahko omogočimo, da pri pouku likovne umetnosti izdelajo preprosto leporelo v izbrani likovni tehniki po svoji zamisli. Izdelajo lahko slikanico brez besedila in tako raziskujejo izrazne možnosti neverbalnih sredstev pri pripovedovanju/prikazovanju zgodbe. Starejši učenci lahko izdelajo preprosto slikanico brez besedila (ali z besedilom, če gre za medpredmetno povezovanje) v obliki premične knjige.

Zaključek

Vključevanje slikanic pri likovni umetnosti lahko umestimo v področje razvijanja likovne apreciacije. Le-ta, kot pravi Duh (2004, 45), »temelji na razvijanju čim bolj subtilne percepcije umetniškega dela«. V slovenskem prostoru likovni apreciaciji, po besedah Duha in Zupančiča (2013, 83), »ni namenjena posebna pozornost, saj je pri likovni umetnosti v glavnem podarek na spodbudi k svobodnemu likovnemu izražanju«. Barrett (2007, 651) pa poudari, da je apreciacija pri predmetu likovna umetnost »prezko usmerjena na likovno umetnost in bi se morala razširiti tako, da bi vključevala naravno okolje, različne vrste

artefaktov, posameznike, ki delajo in nastopajo, in kulturne vplive na izražanje ustvarjalcev«. Zapišemo lahko, da slikanice pri pouku likovne umetnosti predstavljajo možnost za razvijanje (likovne) apreciacije pri učencih.

Kakovostne slikanice so prisotne v šolskem prostoru in so v nižjih razredih nepogrešljiv del pouka slovenščine. Ciljno vključevanje le-teh, samostojno ali v sklopu medpredmetnega povezovanja v pouk likovne umetnosti, učencem omogoči bolj poglobljen stik z likovnimi deli umetnikov (ilustratorjev), spoznavanje likovnih pojmov, iskanje globljih povezav med verbalnim in vizualnim kodom sporočanja ter razvijanje vizualne in multimodalne pismenosti. Končni učinek vključevanja kakovostnih slikanic v pouk likovne umetnosti pa se zagotovo skriva v tej misli (Sipe 2001, str. 209): »Umetnost je način gledanja, način spoznavanja in način čutenja. Prvi korak v smeri bolj pravične in enakopravne družbe je, da si predstavljamo, kakšna bi ta družba bila. Predstave, ki se razvijajo z opazovanjem in pogovarjanjem o umetnosti, so vstopna točka do širšega in globljega razumevanja, kaj pomeni biti človek.«

Viri in literatura

- Andersen, Christian Hans, Bricelj, Suzi (ilustr.). 2003. *Cesarjeva nova oblacija*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Barrett, Terry. 2007. Teaching toward appreciation in the visual arts. *International Handbook of Research in Arts Education*, (ur.) L. Bresler, 639–654. Pridobljeno 2. 4. 2011. SpringerLink
- Batič, Janja, Haramija, Dragica. 2012. Leposlovne slikanice o prevoznih sredstvih Vesne Radovanovič. *Revija za elementarno izobraževanje* 5(4), 39–55.
- Dekleva, Milan, Omerzu, Silvan (ilustr.). 2009. *Pesmarica prvih besed*. Radovljica: Didakta.
- Doonan, Jane. 1993. *Looking at pictures in picture books*. Lockwood: The Thimble Press.
- Duh, Matjaž, 2004. *Vrednotenje kot didaktični problem pri likovni vzgoji*. Maribor: Pedagoška fakulteta, Založba PeF.
- Duh, Matjaž, Zupančič, Tomaž. 2013. Likovna apreciacija in metoda estetskega transferja. *Revija za elementarno izobraževanje* 6(4), 71–86.
- Galda, Lee, Short, Kathy G.. 1993. Children's Books: Visual Literacy: Exploring Art and Illustration in Children's Books. *The Reading Teacher* 46(6), 506–516. Pridobljeno 18. 8. 2015. JSTOR
- Grimm, Jacob Grimm, Wilhelm, Sotler, Alenka (ilustr.). 2006. *Pepelka*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Haramija, Dragica, Batič, Janja. 2013. *Poetika slikanice*. Murska Sobota: Franc-Franc.
- Komelj, Miklavž, Čoh, Zvonko (ilustr.). 2009. *Kako sta se gospod in gospa pomirila*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Lainšček, Feri, Omerzu, Silvan (ilustr.). 2012. *Cicibanija*. Ljubljana: Mladinska knjiga Založba.
- Lionni, Leo. 2015. *Mali modri in mali rumeni*. Dob pri Domžalah: Miš.
- Makarovič, Svetlana, Stupica, Marija Lucija (ilustr.). 1974. *Pekarna Mišmaš*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Makarovič, Svetlana, Vahen, Gorazd (ilustr.). 1997. *Pekarna Mišmaš*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Makarovič Svetlana, Gatnik, Kostja (ilustr.). 2011. *Pekarna Mišmaš*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Mazzini, Miha, Osojnik, Mojca (ilustr.). 1999. Čas je velika smetanova torta. Ljubljana: Založba Kres.
- Milčinski, Fran, Razpotnik Donati, Ana (ilustr.). 2013. *V Butalah sejejo sol*. Ljubljana: Sanje.
- Mlakar, Ida, Razpotnik Donati, Ana (ilustr.). 2008. *Ciper coper medenjaki*. Murska Sobota: Ajda, IBO Gomboc.
- Nikolajeva, Maria. 2003. Verbalno in vizualno: slikanica kot medij. *Otrok in knjiga* 30(58), 5–26.
- Nikolajeva, Maria, Scott Carole. 2006. *How Picturebooks Work*. New York, London: Routledge, Taylor&Francis Group (prva izdaja 2001).
- Njatin, Lela B., Sotler, Alenka (ilustr.). 2011. *Zakaj je babica jezna*. Ljubljana: Center za slovensko književnost (Aleph 145).
- Nodelman, Perry. 1996. *The Pleasures of Children's Literature (Second Edition)*. Longman Publishers USA.
- Pavček, Tone, Vovkova, Melita (ilustr.). 1958. *Juri Muri v Afriki: o fantu, ki se ni maral umivati*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Pavček, Tone, Jemec-Božič, Marjanca (ilustr.). 1988. *Juri Muri v Afriki: o fantu, ki se ni maral umivati*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Pavček, Tone, Stepančič, Damijan (ilustr.). 2012. *Juri Muri v Afriki: o fantu, ki se ni maral umivati*. Dob pri Domžalah: Miš.
- Prap, Lila. 2005. *1001 pravljica*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Prap, Lila. 2007. *Moj očka*. Ljubljana: Mladinska knjiga Založba, d. d.
- Prap, Lila. 2011. *Žuželčji zakaji*. Ljubljana: Mladinska knjiga Založba, d. d.
- Prešeren, France, Reichman, Jelka (ilustr.). 1985. *Povodni mož*. Ljubljana: Prešernova družba.
- Prešeren, France, Stepančič, Damijan (ilustr.). 2013. *Zdravljica*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Radovanovič, Vesna, Razpotnik Donati, Ana (ilustr.). 2007. *Rožnati avtobus*. Murska Sobota: Založba AJDA, IBO Gomboc k. d.
- Radovanovič, Vesna, Razpotnik Donati, Ana (ilustr.). 2008. *Dedkovo kolo*. Murska Sobota: Založba AJDA, IBO Gomboc k. d.
- Richardson, Maurune V., Miller, Margaret B.. 1997. *Using Picture Books Kindergarten through High School*. Pridobljeno 6. 8. 2015. ERIC
- Rozman, Andrej Roza, Čoh, Zvonko (ilustr.). 2005. *Marela*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Rozman, Andrej Roza, Stepančič, Damijan. 2006. *Mihec gre prvič okrog sveta*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Sandell, Renee. 2006. Form + Theme + Context: Balancing Considerations for Meaningful Art Learning. *Art Education* 59(1), 33 – 37. Pridobljeno 9. 8. 2015. JSTOR
- Sandell, Renee. 2012. What Excellent Visual Arts Teaching Looks Like: Balanced, Interdisciplinary, and Meaningful. Pridobljeno s 13. 8. 2015. http://www.arteducators.org/advocacy/NAEA_WhitePapers_3.pdf

- Shulman Herz, Rebecca. 2010. *Looking at art in the classroom. Art investigations from the Guggenheim Museum*. New York in London: Teachers College, Columbia University.
- Serafini, Frank. 2010. Reading Multimodal Texts: Perceptual, Structural and Ideological Perspectives. *Children's Literature in Education* 41(2), 85–104. Pridobljeno 10. 12. 2012. SpringerLink
- Serafini, Frank. 2015. The Appropriation of Fine Art into Contemporary Narrative Picturebooks. *Children's Literature in Education* 46(3), 1–16. Pridobljeno 20. 8. 2015. SpringerLink
- Sipe, Lawrence R. 1998. How Picture Books Work: A Semiotically Framed Theory of text-Picture Relationships. *Children's Literature in Education* 29(2), 97–108. Pridobljeno 15. 7. 2012. SpringerLink
- Sipe, Lawrence R. 2001. Using Picturebooks to Teach Art History. *Studies in Art Education* 42(3), 197–213. Pridobljeno 18. 8. 2015. JSTOR
- Sipe, Lawrence R. 2008. Learning From Illustrations in Picturebooks. V *Teaching visual literacy*, (ur.) Nancy Frey, (ur.) Douglas Fisher, 131–148. Thousand Oaks: Corwin Press.
- Sipe, Lawrence R., McGuire, Caroline E. 2006. Picturebook Endpapers: Resources for Literary and Aesthetic Interpretation. *Children's Literature in Education* 37(4), 291–304. Pridobljeno 5. 6. 2012. SpringerLink.
- Sokolov, Cvetka, Škerl, Peter (ilustr.). 2006. *Ponoči nikoli ne veš*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Svetina, Peter, Stepančič, Damijan (ilustr.). 2011. *Čudežni prstan*. Ljubljana: Vodnikova založba (DSKG); KUD Sodobnost International.
- Svetina, Peter, Škerl, Peter (ilustr.). *Klobuk gospoda Konstantina*. Ljubljana: DZS.
- Štefan, Anja, Čoh, Zvonko. 2007. *Štiri črne mravljice*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Učni načrt, Program osnovna šola, Likovna vzgoja*. 2011. Ljubljana: Ministrstvo RS za šolstvo in šport, zavod za šolstvo. Pridobljeno 10. 9. 2015. http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/os/prenovljeni_UN/UN_likovna_vzgoja.pdf,
- Učni načrt, Program osnovna šola, Slovenščina*. 2011. Ljubljana: Ministrstvo RS za šolstvo in šport, zavod za šolstvo. Pridobljeno 10. 9. 2015. http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/os/prenovljeni_UN/UN_slovenscina_OS.pdf,
- Vrlič, Tomaž, 2001. *Likovno-ustvarjalni razvoj otrok v predšolskem obdobju*. Ljubljana: Debora.
- Zupančič, Tomaž. 2011. Likovni svet Liljane Praprotnik Zupančič. *Lila Prap: pravljíčarka, ki misli v podobah in zapisuje v znakih* (ur.) Alenka Domjan, 83–95. Celje: Zavod Celeia, Center sodobnih umetnosti, Galerija sodobne umetnosti.
- Zupančič, Tomaž, 2012. Kakovostna književna ilustracija za otroke. *Otrok in knjiga* 39(85), 5–16.
- Why Granny Is Angry, Zakaj je babica jezna*. Pridobljeno 8. 9. 2015. <http://www.sottler.si/Why-Granny-Is-Angry-Zakaj-je-babica-jezna>.

